

اهمیت و اصول طراحی محفظه نگهداری از البسه تاریخی موزه سعدآباد

تاریخ دریافت: ۹۸/۱۰/۰۴

تاریخ پذیرش: ۹۸/۱۱/۰۴

کد مقاله: ۴۴۰۵۶

زهرا نورانی^{۱*}، نیلوفر شادمهری^۲، محمدرضا ریاضی^۳

چکیده

موزه البسه سعدآباد، مکانی تاریخیست که لباسهای ارزشمندی در خود جای داده است. این لباسها که مربوط به دوره های مختلف تاریخی ایران و اقوام آن است جهت مطالعه نقوش و روشهای بافت و سبک طراحی اهمیت ویژه ای دارند در حالیکه به دلیل عدم نگهداری در شرایط مطلوب در حال از بین رفتن هستند. هدف از پژوهش کاربردی حاضر، رسیدن به اصولی در نگهداری و نمایش پوشاک تاریخی-سلطنتی سعدآباد است که بتواند بخش اعظم نیازهای موزه داران و بازدیدکنندگان را برآورده سازد و از این البسه در شرایط استاندارد نگهداری نماید. حجم نمونه معادل ۱۳۲ نفر از بازدیدکنندگان این موزه محاسبه شد و ابزار پیمایش پرسشنامه ای بود که بر اساس تئوری فالک طراحی شده و پایایی آن ۰/۸۷۲ برآورد شده است. نتایج مطالعات علاوه بر تعیین نمودن شرایط و حالت نگهداری استاندارد پوشاک تاریخی، نشان داد نورپردازی فعلی، ناقص بودن لباس ها و کم بودن مکانهای بازدید از نقاط منفی موزه است، همچنین باتوجه به انگیزه اصلی بازدید از موزه پوشاک یعنی سیر در تاریخ، لزوم طراحی محفظه های لباس بر اساس سبکهای تاریخی برای انتقال قویتر این احساس ضروری قلمداد شد و استفاده از مانکن های واقعی تر از جمله نیازهای موزه برشمرده شد. ($p < 0/05$)

واژگان کلیدی: نگهداری، حفاظت، مخزن لباس، لباس های تاریخی

۱- کارشناس ارشد طراحی صنعتی

۲- استادیار گروه طراحی صنعتی دانشگاه هنر n.shadmehri@art.ac.ir

۳- کارشناس ارشد باستان شناسی

۱- مقدمه

مجموعه فرهنگی تاریخی سعدآباد واقع در شمال تهران شامل ۱۸ کاخ موزه است که غالباً اموال متعلق به دوران پهلوی اول و دوم در آنها نگهداری شده و به عنوان اموال موزه ای در معرض نمایش عموم قرار گرفته‌اند. در اکثر موزه‌ها اموال زیادی در مخزن ها (عموماً زیرزمین کاخ‌ها) نگهداری می‌شوند. متأسفانه شرایط محیطی نامناسب و نادرست نگهداری اشیاء در مخزن‌ها، باعث از بین رفتن شماری از اشیاء شده است. در بخش نگهداری لباس‌های سلطنتی بافت پارچه‌ها اعم از طبیعی و غیر طبیعی به مرور زمان مورد آسیب‌های فراوانی قرار گرفته‌اند. علاوه بر بازدید عموم مردم، بازدید از لباس‌ها جهت بررسی و تحقیق در مورد طرح آنها، مدل‌های دوخت، المان‌های رنگی و طرحی، وحتى مشاهده بسیاری از متد‌های صنایع دستی در صنعت چاپ و پارچه، به عنوان مثال رشتی دوزی که این روزها به دست فراموشی سپرده شده‌اند، نیز از جمله مواردی هستند که نظر استادان و دانشجویان رشته هنر و حتی رشته تاریخ را به خود جلب نموده‌اند. در این موزه برای جلوگیری از آسیب دیدن لباس، روش‌هایی مورد استفاده قرار گرفته است از جمله خواباندن لباس بر روی یک میز بزرگ در معرض دید بازدیدکننده و او مجبور به تصور لباس در حالت واقعیت نه مشاهده آن در این حالت! از سویی بسیاری از این البسه نیز به دلیل عدم بهره‌مندی از امکانات استاندارد، شرایط نمایش دادن ندارند در نتیجه علیرغم ارزش بالایی که برای پژوهشگران دارند از دسترس آنها بدورند. با توجه به هزینه‌هایی که برای نگهداری و فضای موزه صورت می‌گیرد متأسفانه اشیاء این موزه که اصلی‌ترین سرمایه‌های آن می‌باشند در معرض خطری جدی قرار دارند.

اهداف این پژوهش عبارتند از: دستیابی به شرایط استاندارد در نمایش البسه تاریخی موزه سعدآباد و نیز بررسی نحوه مواجهه و نیازهای بازدیدکنندگان موزه پوشاک سعدآباد. در مسیر رسیدن به اهداف ذکر شده سخ به این دو سوال ضروریست که بدانیم عواملی که میتواند در حفاظت دراز مدت لباسهای قدیمی موثر باشند چیستند و چه شرایطی باید در طراحی قفسه نگهداری چنین البسه ای رعایت شود تا مراجعین تسلط بیشتری برای رسیدگی به لباس یا بازدید از آن داشته باشند؟ اهمیت حفظ لباس‌ها جهت بازنگری تاریخ و بازسازی دوره ای خاص با الهام گرفتن از آنها همواره مورد توجه محققان، تاریخ‌شناسان و حتی هنرمندان حرفه‌ای سینما و تاتر بوده است. با توجه به اینکه تاکنون چنین پژوهشی در ایران صورت نگرفته و مخزنی با هدف نمایش و نگهداری از لباسهای ارزشمند تاریخی طراحی نشده است رسیدن به اصولی کاربردی که بتواند چهارچوب‌های طراحی چنین مخزنی را برای طراحان مشخص نماید می‌تواند کمک بزرگی در راستای حفظ این سرمایه‌های ارزشمند کشورمان باشد.

۲- پیشینه تحقیق

مجموعه سازی برای انسان امری فطری است و ذوق و سلیقه در گرد آوری آن بی شک همواره همراه او بوده است. در دوران نوسنگی، انسان مجموعه‌هایی از صدف، گوش ماهی، سنگریزه و استخوان جانوران را گرد آوری و از آن برای تزیینات استفادی نمود. در مراحل بعدی تمدن، این مجموعه‌ها بیانگر شیوه‌های اعتقادی و آیینی اقوام مختلف گردید. (بیهقی، ۱۳۸۵: ۱۶) سالها، داشتن مجموعه ای از اشیاء هنری نه تنها علامت ثروت بلکه نشان دهنده علاقه صاحبان آنها به هنر و فرهنگ بود. حتی دانشمندان و علاقه‌مندان به آثار هنری عده ای را برای گردآوری آثار نخبه به نقاط مختلف جهان می‌فرستادند. آنان با فزونی یافتن تعداد اشیاء مجموعه‌ها، از کارشناسان و افرادی که اطلاعاتی در زمینه‌های مختلف فرهنگی داشتند دعوت می‌کردند تا اشیاء را مطالعه کنند و مقالاتی درباره آنها بنویسند. برای نمایش آثار هنری حجیم خود مانند مجسمه و تابلوهای بزرگ نقاشی، اتاقهایی نورگیر با طول زیاد و عرض کم ساختند و آن را گالری نامیدند. برخی از مجموعه‌داران نیز با الهام از موزه، گالری‌های خود را موزه نامیدند. بر مبنای تعریف شورای بین‌المللی موزه‌ها (ایکوم^۱)، موزه مؤسسه ای است دائمی و بدون هدف مادی که درهای آن به روی همگان گشوده است و در خدمت جامعه و پیشرفت آن فعالیت می‌کند. هدف موزه‌ها تحقیق در آثار و شواهد بر جای مانده انسان و محیط زیست او، گرد آوری، حفظ و بررسی و بهره‌وری معنوی است. (عامری، رشیدی، ۱۳۹۵)

در حال حاضر ما می‌توانیم موزه‌ها را به سه بخش اصلی تقسیم کنیم: تاریخی، علمی، هنری. (بیهقی، ۱۳۸۵: ۲۱) هر یک از این موزه‌ها به سبب حوزه‌ی تخصصی خود بازدیدکنندگان خاص خود را دارند و برای هر جامعه‌ای به عنوان سرمایه محسوب می‌شوند. تاریخ و هنر در کنار علم و دانش می‌تواند به رشد و شکوفایی جامعه کمک کند و مثال مصوری باشد برای کسانی که می‌خواهند آینده را بسازند. حیدری (۱۳۸۹: ۸۱) بر مبنای فرم شکل‌گیری موزه‌ها را به مسقف، باز، سیار و خیابانی تقسیم میکند. ایکوم بر مبنای روند تحولی موزه‌های مردم‌شناسی، آنها را در کمیته مردم‌شناسی خود به سه نوع تقسیم کرده است: عمومی، منطقه‌ای و بدون سقف. در مدل عمومی موزه قسمتی و یا همه دنیا را در بر می‌گیرد. موزه‌های مردم‌شناسی منطقه‌ای مربوط به یک کشور و یا بخشی از یک کشور را شامل می‌شود و در نوع آخر موزه‌های بدون سقف یا هوای آزاد هستند که نمونه‌ی کامل

1- ICOM: International council of museums

فرهنگ و یا بخش‌هایی از آن را به طور زنده به نمایش در می‌آورند. به این تقسیمات، موزه‌های مختلط و نیز موزه‌های تخصصی‌ایی که مردم‌شناسان برپا می‌کنند افزوده می‌شود. تن پوش‌ها و یا همان پوشاک نیز به علت روایت‌گر بودن سبک زندگی مردم در دوره‌های مختلف تاریخی در گروه موزه‌های مردم‌شناسی قرار می‌گیرند. موزه پوشاک سلطنتی مجموعه سعدآباد - که مقصد پژوهش حاضر است - پیش از این موزه مردم‌شناسی بوده است که بعداً به دلیل تعلق داشتن ساختمان به دوران پهلوی لباس‌های سلطنتی در آنجا به نمایش گذاشته شده‌اند. این البسه متعلق به دوره‌ای خاص از تاریخ پهلوی اول و دوم بوده است که عموماً از برندهای بسیار گران‌قیمت خارجی تهیه می‌شده و یا از پارچه‌های دستبافت ایرانی با تزئیناتی از صنایع دستی از جمله سوزن‌دوزی‌های بلوچ، سنگ‌های گرانبها نیز از جمله مشخصه‌های بارز این لباس‌ها هستند.

در جهان، هر سال بر تعداد موزه‌ها افزوده می‌شود. این افزونی رو به رشد، گویای اهمیت موزه در اجتماع کنونی بشر است. (صدیقی، ۱۳۸۶: ۳۲) موزه محل آموزش است جایگاهی برای تحقیق در میراث به جا مانده. شاید مهمترین وجه یک موزه، بیدار شدن روح خلاقیت و آفریدن، همچنین برانگیختن توان هنری و بضاعت فکری در بازدیدکننده است. (دبیری نژاد، ۱۳۹۲: ۴۲) جدا شدن از فضای شلوغ و آشفته‌ی دنیای امروز و شانس قدم زدن در دنیای گذشته به واسطه‌ی موزه‌ها می‌تواند برای رشد فکری افراد در هر سنی فرصتی ارزشمند باشد.

اشیایی که در موزه‌ها نگهداری می‌شوند، هر کدام به نحوی دارای پشتوانه فرهنگی هستند و به عنوان میراث فرهنگی، گوشه‌هایی از تاریخ تمدن و اندیشه بشری را مجسم می‌کنند. هر شی به خودی خود از ارزشی ویژه برخوردار است، و هر بیننده با توجه به آگاهی و تخصصی که دارد از زاویه‌ای خاص به آن می‌نگرد، و به گونه‌ای شی مورد نظر را بررسی میکند، و آگاهی‌های تازه به دست می‌آورد. اندیشه تماشاگر به نوعی هدف اصلی برای نمایش آثار است. (صدیقی، ۱۳۸۶: ۱۵) بیننده با توجه به اشیایی که به یادگار مانده از گذشتگان و توجه دقیق در کیفیت ساخت و پرداخت آنها می‌تواند در حرفه‌ی خود به نوعی خلاقیت ایجاد کرده و اشیایی بهتر را تولید کند. پژوهش پیرامون اشیاء در دوران مختلف علاوه بر اینکه مسائل اجتماعی، سیاسی، مذهبی و اقتصادی بشر در دوره‌های گوناگون را روشن می‌سازد، به ما کمک می‌کند که با ژرف‌نگری در گذشته مجال این را داشته باشیم که از لحاظ فرهنگی برنامه ریزی بهتری برای آینده انجام دهیم. هدف موزه گردآوری، نگهداری، مطالعه و بررسی کردن و همچنین به نمایش گذاشتن نعمات فرهنگی یا طبیعی است که به واسطه‌ی آن مردم یک جامعه از آموزش، پژوهش و ارزش دادن به مجموعه‌ها لذت ببرند. (بیپقی، ۱۳۸۵: ۲۲)

موزه مطالب خود را به زبان خاصی بیان می‌کند و وسیله بیان او زبان اشیاء است از همین رو، دارای قدرت نفوذ گسترده‌ای می‌باشد. حتی بازدیدکننده‌ی محروم از نعمت خواندن و نوشتن، با این زبان خاص به آسانی ارتباط برقرار می‌کند و این هنریست ارزشمند. زبان خاص موزه در پیچه‌ای از جهان سه بعدی را به روی بازدیدکننده‌ی باسواد نیز باز می‌کند، بویژه آن گروه از باسوادانی که از ادراک بصری دو بعدی چون نوشتار و تصویر، نقشه و عکس اشیاء و خسته شده‌اند. (دبیری نژاد، ۱۳۹۲: ۱۸) با توجه به ویژگی‌هایی مانند توانایی ارسال پیام و ایجاد ارتباط، موزه‌ها را می‌توان به عنوان رسانه در نظر گرفت. هوپر گرین هیل (Hooper Greenhill) موزه را دارای ویژگی‌های رسانه‌های جمعی نیز می‌داند. موزه، هم‌قادر به ایجاد رابطه‌ای بین فردی و نزدیک از طریق رابطه میان راهنما و بازدیدکننده است و هم می‌تواند با ایجاد یک رابطه گروهی در زمانی که راهنما با گروهی از بازدیدکنندگان وارد تعامل میشود، به عنوان یک رسانه جمعی در نظر گرفته شود. (کوشکی، ۱۳۹۴: ۷۴) بازدیدکنندگان را نیز می‌توان به سه گروه تقسیم نمود؛ افراد نوجوانی که انگیزه خاصی از بازدید خود ندارند و صرفاً به واسطه‌ی یک اردوی آموزشی و یا همراهی نمودن والدین خود به موزه می‌آیند. گروه دوم افراد بالغی هستند که دانش و تخصص ویژه‌ای ندارند. این افراد به موزه می‌آیند تا وقت آزاد خود را سپری کنند، خاطره‌ای برای فرزند و دیگر همراهان خود تعریف کنند. افراد گروه سوم برای پژوهش و دنبال نمودن خواسته‌های خود در راستای آموزش به موزه می‌آیند. آنها به دنبال هدف خاصی موزه‌ی خاصی را انتخاب کرده و برای بازدید به آنجا می‌روند. (Simon, 2004:3)

به عقیده هوپر گرین هیل، موزه رسانه ایست که معنی و پیام در آن با مشارکت و حضور فعال بازدیدکننده و طراح ایجاد می‌شود. میتوان گفت بازدیدکنندگان با ذهنی خالی به موزه نمی‌آیند که هر ایده‌ای را بتوان به آنها منتقل کرد. در واقع معنی‌هایی که از موزه درک می‌شوند می‌توانند بر اساس ویژگی‌های فردی، اجتماعی، دانش و تجربه شخصی بازدیدکنندگان متفاوت باشد و این همان چیزی است که مسون (Mason) آن را "متن به تصرف بازدیدکننده درآمده" می‌نامد.

مطالعات موزه‌ای به نقش اشیاء به عنوان عناصری فعال که در فرآیند بازدید و ارتباط شکل گرفته، توجه دارند. شیوه‌های گوناگونی که اشیاء مختلف در آن انتخاب و ترکیب می‌شوند، موجب تنوع بسیاری در نوع ارتباط ایجاد شده با مخاطب می‌شود و به این ترتیب است که طراحان نمایشگاه‌ها دریافته‌اند که هرگز دو بازدیدکننده به یک شیوه نمایشگاه را نمی‌بینند. (کوشکی،

۱۳۹۴: ۷۵) والتر برونو هنینگ^۱ اشیاء داخل موزه را به عنوان کنش گرانی در رابطه با بازدیدکنندگان و طراحان موزه در نظر می گیرد که توجه ما را به عنوان بازدیدکننده به خود جلب کرده و به همان نسبت ما را از توجه به دیگر اشیاء باز می دارند. آنها میزان دقت و زمانی را که ما صرف دیدن می کنیم تحت تأثیر قرار می دهند و این شرایط می تواند بر تفسیر و معانی تولید شده نزد بازدیدکنندگان تأثیرگذار باشد. در رابطه با طراحان، ویژگی های این اشیاء در نحوه به نمایش گذاشتن و طراحی صحنه ها تأثیرگذار است و به این ترتیب است که باید یک بار دیگر به اشیاء به عنوان عواملی فعال در آنچه از موزه درک می شود توجه شود. به گفته آرجون آپادورای (Appadurai)، اشیاء دارای کیفیتی چندمعنایی هستند (چقلوند، ۱۳۹۵: ۱۲۴) می توان گفت چیزهایی را که در موزه به نمایش گذاشته می شوند، فقط نباید به عنوان اشیاء دید. محتوای موزه چیزی تحمیل شده بر اشیاء نیست بلکه در قالب آنها تجسم می یابد و حتی موزه می تواند دیدن اشیاء را برای ما سخت کند. بوردیو (Bourdieu) با به کارگیری مفهوم سرمایه فرهنگی در رابطه با بازدیدکنندگان موزه نشان می دهد که چگونه هستی اجتماعی افراد در دسترسی آنها به موزه ها تأثیرگذار است. برای بوردیو سرمایه فرهنگی که خصلتی طبقاتی دارد، دارندگان آن را قادر به رمزگشایی و درک معنی آثار هنری میکند. بوردیو نشان می دهد که برای بسیاری از کسانی که به موزه نمی روند، میزان کم سرمایه فرهنگی آنان تعیین کننده است تا شرایط اقتصادی. چون از نظر اقتصادی موزه ها قابل دسترس هستند و این، عدم درک معانی موجود در موزه ها و آثار به نمایش گذاشته شده در موزه هاست که برخی را از رفتن به موزه باز می دارد؛ معانی ای که برای درک آنها نیاز به سرمایه فرهنگی خاصی است، و به این ترتیب است که زمینه های تمایز افراد و اقشار جامعه از هم پدید می آید. (قاضی مرادی، ۱۳۹۱: ۶۵)

بنابراین مواجهه موزه داران با بازدید کنندگان موزه باید مواجهه با افرادی تلقی شود که از بضاعت فرهنگی قابل قبولی برخوردارند و همین نگاه فرهنگی و ارزشمند آنان باید سبب شود که صرف مواجهه دورادور آنها با اشیاء موزه مدنظر قرار نگیرد و سطحی بیش از یک مشاهده ساده و دانستن کلیاتی از اشیاء توسط اداره کنندگان موزه برایشان تأمین شود. در این راستا لازم است بدانیم انتظار و انگیزه بازدید کننده از مراجعه به موزه چیست. جان فالک (Falk, 2009) در تحقیقی مربوط به بررسی عوامل انگیزشی یک بازدید کننده هنگام رفتن به موزه و اینکه چه مواردی را به خاطر می سپارد و یا به عبارتی می آموزد، مواردی را شناسایی و بررسی کرده است، و اینگونه بیان می کند که در ابتدای امر چه چیزهایی را بازدید کننده از بازدید خود به خاطر می آورد؛

- اثر نمایش داده شده
  - معاشرت انجام شده که ممکن است با راهنما و یا بازدید کننده دیگری انجام داده باشد
  - اطلاعات و مشخصات نوشته شده برای یک اثر
  - احساسات و عواطف فرد بازدید کننده
  - دستورالعمل های داخل موزه مخصوصا مواردی که موقتا نصب می شوند به عنوان مثال تابلویی که نشان می دهد قسمتی در حال تعمیرات است
  - ماهیت تعاملی تجربه ی بازدید
  - مشارکت در مصاحبه و نظرسنجی
  - و در نهایت قسمت خرید یادگاری از فروشگاه موزه و یا استفاده کردن از کافه ی موزه.
- همانطور که پیش تر هم اشاره شد تجربه ثابت کرده است معمولا خاطره ی دو نفر از یک بازدید یکسان نخواهد بود. اینکه فرد چه چیزهایی را به خاطر می آورد و یا به عبارت دیگر می آموزد کاملا ارتباط مستقیمی با دلیل و انگیزه ی او برای بازدید از موزه دارد. در این خصوص سه امر مهم باهم در ارتباطند؛ اینکه فرد با چه انگیزه ای به موزه می رود، در حین بازدید چه می کند و در نهایت چه چیزی را یاد می گیرد.
- از سوی دیگر جان فالک چهار مورد را که بر روی خاطره ی افراد تاثیر می گذارند تا چیزهایی را یاد بگیرند و یا درکل به خاطر بسپارند، را این چنین بیان می کند؛

- اشیایی که نیازها و علایق فرد را حمایت می کنند
- اشیایی که روایت گر یک داستان هستند
- محتوای احساسی برای فرد ایجاد می کنند
- اشیایی که فرد را به تجربه ای در گذشته ی خود می بردند.

۱- شرق شناس و ایران شناس آلمانی، (Walter Bruno Henning)

۲- جامعه شناس و مردم شناس سرشناس فرانسوی

۳- استاد و محقق دانشگاه اورگان امریکا

معمولا تجربه ی بازدیدکنندگان با میزان یادآوری و یادگیری آنها از آنچه دیده اند ارزیابی می شود. ملیت، مذهب، جنسیت یا وابستگی سیاسی انگیزه اصلی برای رفتن به موزه نیست. درک عموم دلیل اصلی بازدید از موزه است. آنچه به خاطر سپرده می شود در برابر آن چیزی است که بر احساسات فرد اثر گذاشته است. از این جهت طراحی فضای نمایش دهنده محصولات باید بتواند به کمک آثار نمایش داده شده بیاید تا داستان خود را بهتر روایت کنند و نحوه نمایش به گونه ای باشد که تمام وجوه احساسی محصول درک شوند و چه بسا بازدیدکننده را در شرایطی قرار دهند که بتواند خود را در داستان محصول نمایش داده شده شریک نماید. نظریات فالک نوعی از ارتباط بین بازدیدکننده و موزه را مطرح می کند که لازم است در بخش میدانی و مطالعه ارتباط بازدیدکنندگان با موزه پوشاک، مورد بررسی قرار گیرند اما پیش از آن لازم است شناختی جامع از موزه البسه تاریخی سعدآباد و وضعیت نگهداری این البسه و پس از آن اصول و استانداردهای نگهداری از چنین اشیاء گرانقدری را بدست آوریم.

۳- موزه لباس های تاریخی-سلطنتی سعدآباد

ساختمان فعلی موزه پوشاک سلطنتی شامل دو طبقه و یک زیر زمین می باشد که در شمال مجموعه فرهنگی تاریخی سعد آباد در مجاورت درب شمالی (در بند) با یک معماری تلفیقی ایرانی و اروپایی ساخته شده است. که در واقع کاخ تابستانی شمس پهلوی، خواهر تنی محمد رضا پهلوی بوده است. (موزه پوشاک سلطنتی، ۱۳۹۶) در بهمن ماه سال ۱۳۸۸ این ساختمان تغییر کاربری داده و با عنوان تاریخ معاصر و سپس موزه پوشاک سلطنتی فعالیت جدید خود را آغاز نمود. سیر تحولات پوشاک سلطنتی و درباری از جمله لباس های سه دوره قاجار تا پهلوی دوم در این موزه به معرض نمایش گذاشته شده اند. (نورانی، مصاحبه شخصی، ۹۶/۹/۱۷) در موزه پوشاک سلطنتی، یک گالری هم به لباس اقوام ایرانی اختصاص داده شده است. لباس هایی که با وجود دوره های مختلف حکومتی و سلیقه های حاکمان وقت، دستخوش هیچ تغییری نبوده اند. ارزش حفظ این فرهنگ ها برای هر جامعه ای حیاتی است. اما مهم ترین قسمت موزه از لحاظ ارزش مادی و تاریخی، طبقه دوم، گالری های مربوط به دوران پهلوی است. اتاقی به عنوان مخزن برای نگهداری اشیای موزه ای در طبقه دوم قرار دارد. مخزن یا انبار فضایی است که در آن اشیای موزه ای نگهداری می شوند. اجناسی که شماره اموالی دارند و در سازمان میراث فرهنگی ثبت و هر کدام از آنها به عنوان یک شی با ارزش برای موزه دارای شناسنامه هستند. اما ممکن است در برخی موارد شی به دلیل فرسودگی و کهنگی قابلیت نمایش نداشته باشد و یا برعکس شی آنقدر با ارزش و گرانبها باشد که فضای موزه، یا به دلیل نبود استانداردهای نمایشی و یا به دلیل مسائل حفاظتی قابلیت نمایش آن را نداشته باشد. در حال حاضر مخزن در موزه پوشاک از شرایط استاندارد برخوردار نیست. کنترل دما و رطوبت هوا روزانه در مخزن صورت نمی گیرد، درحالی که به علت تعداد بالای لباس نگهداری شده در این اتاق، کنترل دما و رطوبت هوا از اهمیت بسیاری برخوردار است. سازه ای نیم طبقه، ساده و فلزی تقریبا سه چهارم از اتاق را به دو طبقه تقسیم می کند. در قسمت پایینی، میله هایی برای آویزان کردن لباس ها در چهار ردیف نصب شده اند که به اصطلاح رگال نامیده می شوند. مابین رگال ها راهرو به وجود آمده که می توان از آنجا به لباس ها دسترسی داشت. (تصاویر ۱ و ۲)

تصاویر ۱ و ۲: میله هایی که به سقف طبقه بالایی وصل شده اند و به عنوان رگال استفاده می شوند (نگارندگان)

به گفته انباردار، مهمترین دغدغه در حال حاضر تعداد اشیایی است که در مخزن نگهداری می شود. اینکه چه لباسی با چه قدمتی در چه شرایطی نگهداری می شود شاید به دلیل روند اشتباه اداری و اولویت های بی مورد در امر موزه داری، از لحاظ اهمیت کار در رتبه های پایین تری قرار می گیرد. گاهی ماه ها لباس ها چک نخواهند شد و هر گونه صدمه یا مورد پیش آمده ای ممکن است بعد از مدت ها رویت شود. این در صورتی است که تغییر حالت لباس یا به اصطلاح استراحت دادن به لباس هر چند ماه برای ماندگاری و حفاظت از آنها لازم است. با توجه به مطالعات انجام گرفته، در مواجهه با لباسهای تاریخی موزه سعدآباد، با سه سطح کاربر طرف خواهیم بود؛ بازدید کنندگان عمومی (که برای بازدید کلی به موزه می آیند)، بازدید کنندگان متخصص (که

جهت مطالعه موردی به البسه مراجعه می کنند) و کارشناسان موزه (که سرکشی، حفاظت و مرمت احتمالی البسه جزو وظایف شغلی آنان است) که لازم است شرایط نگهداری از این البسه به گونه ای تعریف و طراحی شود که نیازهای هر سه دسته تا حد امکان برآورده شود. اما در خصوص شرایط محیطی نگهداری از این البسه نیز لازم است به اصول نگهداری و حفاظت از منسوجات تاریخی بپردازیم.

۴- نگهداری و حفاظت

احترام گذاشتن به اثر یعنی فراهم ساختن شرایط مناسب حفاظتی. (محمدپور، ۱۳۸۹: ۱۰۱) "نگهداری" بخشی از موزه داری است. نگهداری از مجموعه ها کمک به سالم ماندن اشیا و در نتیجه موجب طول عمر بخشیدن به آنهاست. برای نگهداری از اینگونه البسه تاریخی، دو راه مرسوم است: نگهداری در جعبه و آویزان کردن آنها.

لباس ها را می توان به حالت خوابیده، با بسته بندی نرم و آزاد، درون جعبه ها روی قفسه یا روی سینی درون کمدها نگهداری کرد. در این حالت باید با گذاشتن پنبه و یا دستمال از تا خوردن پارچه در قسمت های کناری لباس خودداری کرد. غالباً در گالری ها و یا مخزن های نگهداری کمبود فضا مانع از نگهداری لباس ها به صورت افقی می شود. البته که نگهداری لباس در این حالت نیز به وسایل جانبی زیاد احتیاج دارد که بتوان شکل لباس را حفظ کرد. برای هر قطعه بافته، باید لایه پشتیبان مناسبی در نظر گرفت تا از خطر صدمه دیدن بر اثر فشار وزن خود، در امان بماند. در هنگام جابجایی نیز استفاده از پشتیبان بسیار ضروری است حتی اگر لباس و یا بافته به قدر کافی سالم باشند. تیم مرمت، پشتیبان را نوعی وسیله می داند که بتواند در نگهداری حالت عادی شی کمک کند. هر نوع وسیله ای که از لحاظ فیزیکی به شی موزه ای کمک می کند تا وزن کمتری را متحمل شود یک پشتیبان محسوب می شود. همچنین، استفاده از کاغذ های خالی از اسید (acid free) برای بسته بندی های احتمالی و یا جلوگیری از تماس پارچه و لباس با سطح کمد یا مانکن یکی از روش های کاربردی در سالهای اخیر برای نگهداری اشیا موزه ای می باشد. یکی از موادی که در تماس با اشیا بسیار کاربردی است و به اصطلاح مرمت گران سالم است، پارچه هایی است از جنس کتان که با آب جوش جوشانده و خشک شده اند و برای تماس با شی بسیار قابل اطمینان هستند.

در مورد مجموعه های کوچک یا مجموعه هایی که توسط متخصص پوشاک مراقبت نمی شوند، استفاده از جعبه و قرار دادن در قفسه ها، بهتر از روش آویزان کردن است، زیرا:

- میزان خطر کمتری نسبت به صدمات جدی ناشی از آویزان کردن وجود دارد.
- روش مناسبی است برای کسانی که با نیازهای ویژه لباس ها آشنایی کمتری دارند.
- حمل و نقل لباس ها درون موزه بدون نیاز به خارج کردن آنها از جعبه ها امکان پذیر می شود.
- در مقایسه با روش آویزان کردن، این روش به تجهیزات و امکانات بسیار ویژه نیاز ندارد. (آزادواری، ۱۳۸۵: ص ۷۷)

اما رایج ترین شکل انبارداری لباس در مجموعه های بزرگ و متوسط، روش آویزان کردن است، البته با فاصله هایی مناسب که موقع بازرسی و یا مطالعه مشکلی پیش نیاید. انبارداری به صورت آویزان کردن در صورتی که در شرایط خوب انجام شده باشد، بسیار موفق است اما در غیر این صورت، صدمات جدی و جبران ناپذیری به لباس ها وارد می کند. آویزان کردن لباس بر روی چوب لباسی های پنبه ای با میله قلاب بلند توصیه شده است. پنبه ی فشرده شده بر روی قسمت هایی که لباس با چوب لباسی در تماس است، قرار می گیرد. از فواید نگهداری لباس به این روش، ارزیابی و دسترسی سریع به آن و حفظ مدل و شکل لباس های دست دوز و با ارزش است. و البته در مدل های سنگین باعث از بین رفتن قسمت سرشانه خواهد شد. برای انتخاب این روش باید همه لباس ها به صورت تک تک (جداگانه) برای آگاهی از میزان استقامت آنها برای آویزان کردن بررسی شوند. لباس هایی که دارای شانه های باریک و ظریف بوده یا از پارچه کم دوام و نازک یا تور تهیه شده اند نباید آویزان شوند. همچنین لباس هایی که قسمت پایین آنها در بعضی بخش ها ضعیف یا نخ نما شده به دلیل بروز تخریب در اثر وزن خود لباس نباید آویزان شوند. علاوه بر اینها لباسهایی که درزهای آنها در حال باز شدن است و لباسهایی که تزئینات آنها (تورها، منجوق ها، پولک و ریشه ها) سست هستند، نیز نباید به حالت آویزان قرار بگیرند. (آزادواری، ۱۳۸۵: ۸۵) متأسفانه این روش نگهداری برای لباس ها به ویژه لباس های گرانقیمت در دراز مدت بسیار خطرناک خواهد بود. اول از همه اینکه هیچ وقت فاصله مابین لباس ها حفظ نخواهد شد. و لباس ها در کنار هم و در تماس با هم فقط در کمندی آویزان می شوند. از طرف دیگر سنگینی لباس باعث از بین رفتن قسمت بالای لباس شده و به آن صدمه خواهد زد.

حمل و نقل نیز یکی دیگر از عوامل صدمه رساننده به پارچه های قدمت دار است، چون پارچه در قسمت های تاخورده سست شده و سرانجام پاره می شود. چنانچه مجبور به تازدن پارچه باشیم می توان از دستمال هایی برای پر کردن فضای تا شده استفاده کرد که از شکستگی پارچه جلوگیری شود. مناسب ترین روش توصیه شده برای نگهداری پارچه پیچیدن آنها به دور لوله هایی بلند تر از عرض پارچه است. (آزادواری، ۱۳۸۵: ۸)

براساس این اصل که همیشه پیشگیری بهتر از درمان است، ایجاد اطمینان دائمی در خصوص ایمنی و سلامت آثار از مهم ترین اصول در امر مراقبت از گنجینه ها و مجموعه هاست. حفاظت پیشگیرانه احتمال آسیب رسیدن به اشیا را به حداقل می رساند. همچنین می تواند هزینه های زیاد نگهداری را با رعایت اصول در طولانی مدت کاهش دهد. (فکور، ۱۳۹۳: ۲۱) نور مناسب شرایط جوی و رطوبتی استاندارد و دمای کنترل شده از ابتدایی ترین عوامل نگهداری هستند. خاک، حشرات و آلاینده ها در تماس با منسوجات در مدت زمان طولانی آنها را از بین خواهند برد. حفاظت پیشگیرانه احتمال بروز چنین پیش آمد هایی را به حداقل می رساند. (محمدپور، ۱۳۸۹: ۱۱۱) در موزه پوشاک سلطنتی و لباس های مربوط به آن، طبق اطلاعاتی که مسئول موزه و مسئول نگهداری در اختیار قرار داده اند، عمده ی لباس های موزه از جنس ابریشم و لباس های قدیمی از جنس پنبه و پشم تهیه شده اند. لباس های منسوب به دربار اکثرا از ابریشم و ساتن های بسیار گرانبها دوخته شده اند و برخی تزئینات بکار رفته، از نقره و سنگ های قیمتی است. البته لباس هایی از جنس های دیگر هم در انبار و یا گالری های نمایش موجود است اما این سه الیاف یعنی ابریشم و پنبه و پشم تعداد بیشتری را به خود اختصاص می دهند و به دنبال آن مشکلات بیشتری را برای نگهداری ایجاد می کنند. پس بررسی عوامل آسیب رسان به این الیاف بسیار ضروریست. در مورد البسه ابریشمی باتوجه به اینکه گرد و خاک و حشرات و درجه حرارت بالا از مهمترین عوامل آسیب رسان هستند، تمیز نگه داشتن محیط اولین قدم برای جلوگیری از آسیب هاست. (امیری، ۱۳۹۲: ۸۰) در مخزن موزه پوشاک متاسفانه به علت پنجره های بلند و استاندارد نبودن شیشه ها، درزهای چارچوب پنجره ها و همچنین در ورودی باعث، گرد و خاک زیادی بر روی لباس ها می نشیند که برای هنر نوع پارچه ای از جمله ابریشم مضر است. بیشتر لباس های مجلل بانوان درباری و بجا مانده از دوران پهلوی نیز از جنس ابریشم می باشند یا قسمتی از آنها از ابریشم است. در خصوص بافته های پنبه ای یا پشمی، بهتر است محیط بدون رطوبت و در جایی خشک از آنها محافظت شود. مشکل بسیاری از انبارداری که از بافته یا لباس نگهداری می کنند، مخصوصا لباس های بومی و قدیمی، بید است. در پارچه هایی که پشمی هستند این حشره با کمی گرما و در جریان نبودن هوا، به راحتی رشد می کند و به پارچه صدمه می زند. (نورپناه، ۱۳۷۹) به طور کلی می توان عوامل آسیب رسان به بافته ها و منسوجات را شامل: نور، رطوبت، دما، آلودگیهای جوی و عوامل بیولوژیکی دانست. با کنترل این عوامل می توان محیطی سالم تر برای انبار ایجاد نمود و عمر بافته ها را افزایش داد. همچنین با در نظر گرفتن این عوامل می توان انتخاب بهتری برای محصول نهایی جهت انبار نمودن اشیا در مخازن، داشت.

از مهم ترین تاثیرات مخرب نور می توان رنگ بری، افزایش دما، سستی و پوسیدگی در مواد با ساختار آلی مانند منسوجات را نام برد. میزان تخریب و تاثیر نور بستگی به کیفیت نور، شدت نور و شرایط محیطی دارد. (فیوضات، ۱۳۸۲: ۱۲۰) از طرفی داشتن نور در قسمت های مختلف موزه ضروری است. بازدیدکنندگان و یا حتی کارکنان برای استفاده از فضا می بایست از نور استفاده کنند. شاو (Shaw) معتقد است برای داشتن یک نورپردازی موفق لازم است بدانیم که موزه در نهایت به ارائه چه چیزی خواهد پرداخت، معمولا تغییرات در موزه در چه بازه زمانی رخ میدهد و اینکه موزه چه امکاناتی برای استفاده در اختیار دارد. (Sylvania, 2015:6) در موزه پوشاک سلطنتی به دلیل پنجره های بلند ساختمان، داشتن سقفی با ارتفاعی حدود ۵ متر، کنترل نور دشوار است. تمامی اتاق ها دو تا سه پنجره دارند و بسیار نورگیر اند. پنجره ها عموما با پرده هایی بسیار ضخیم و بلند در اکثر مواقع پوشانده شده اند. همین امیر مانع از گردش هوای طبیعی در ساعات پر تردد می شود.

داشتن نور مناسب مستقیما با انتخاب لامپ درست صورت می گیرد. خوشبختانه در دنیای امروز تکنولوژی در لحظه در حال تغییر و پیشرفت است، لامپ های LED از تنوع بسیاری برخوردار است و جایگزین مناسبی برای لامپ های سنتی است. بدون حرارت، با عمر طولانی و ضریب نمود رنگ بیش از ۸۰ درصد و بدون اشعه مخرب UV. (اسکندریان، فرهادی، عبدالرزاقی، ۱۳۹۱: ۱) فقط کفایت در فضای کار شدت نور به حدی باشد که شی قابل رویت باشد مخصوصا در موزه و گالری ها.

دما از دیگر عوامل فتوشیمیایی است و یکی از عوامل مهم در تخریب آثار است که در صورت کنترل نشدن آن و با نوساناتی که می تواند در بازه های زمانی کوتاه مدت داشته باشد، آسیب های جدی به آثار و اشیاء وارد می سازد. رطوبت نسبی ۲ و دمای محیط اثرات تعیین کننده ای بر پایداری و استحکام آثار دارند. با در نظر گرفتن حساسیت تمام مواد آلی در برابر خشکی، پایین ترین، حد رطوبت نسبی بی خطر را باید ۵۰٪ ذکر نمود. بزرگترین خطر افزایش میزان رطوبت نسبی، فراهم شدن شرایط محیطی لازم برای رشد و نمو کپک ها بر روی کلیه آثار است. مشکلی که ارتباط مستقیمی با تغییر رنگ و حالت بافته دارد و برای موزه پوشاک مخصوصا انبار بسیار مهم است. چنانچه رطوبت نسبی ۸۰ درصد و دمای ۲۴ الی ۳۰ درجه سانتی گراد شود، مناسب ترین شرایط برای رشد قارچ ها را فراهم می کند. (قهیری، ۱۳۸۵: ۳۱) دمای بالا باعث افزایش واکنشهای شیمیایی شده و موجب تسریع فرسودگی الیاف و رنگینه ها میشود. برای نگهداری از منسوجات بهترین محیط فضایی است که به طور مستمر تاریک و سرد باشد

۱- مدیر و نورپرداز موزه لندن

۲- رطوبت نسبی مقدار مشخصی از هوا عبارت است از نسبت مقدار رطوبت موجود در حجم معینی از هوا بر مقدار رطوبت لازم برای اشباع همان حجم از هوا در دمای یکسان

دمای مخازن بهتر است در زمستان بین ۱۵/۵ الی ۲۰ درجه و در تابستان بین ۲۰ الی ۲۲ درجه باشد و در هنگام تغییر فصل، تغییر دما به تدریج صورت گیرد. (صالحی نظامی، ۱۳۹۱) از سویی دیگر، همواره در محیط زندگی خطرانی وجود دارند که در صورت فراهم شدن شرایط مناسب، مواد آلی از جمله منسوجات را تهدید می‌کنند و باعث تخریب تدریجی آنها می‌شوند. مهم ترین این عوامل ذرات معلق موجود در هوا و انواع گازهای مخرب می‌باشند. این ذرات، بر روی مواد آلی مانند بافته‌ها شرایط مناسبی را برای تجمع گازهای اسیدی به وجود می‌آورند. هنگامی که این مواد با بخار آب موجود در هوا ترکیب می‌شوند، لکه‌هایی را به صورت چرک بر روی بافته‌ها ایجاد می‌نمایند. حالت الیاف خشک و شکننده می‌شود و علاوه بر ایجاد ظاهری بد در بافته، محیط را آماده هر گونه تخریب مکانیکی خواهد ساخت. (پلندریلت، ۱۹۵۶ : ۱۴۰) "بید" نیز از دیگر خطراتیست که به راحتی می‌تواند لباسهای قدمت دار و تاریخی را تهدید نماید که یکی از مرسوم ترین روشها برای از بین بردن آن استفاده از نفتالین است. غالباً برای بهبود بخشیدن به موقعیت کنونی یک مخزن در موزه ها، سه حالت مورد توجه قرار می‌گیرند؛ بررسی وضع کنونی مخزن و ارتقا آن، یافتن فضای دیگری در ساختمان موزه برای این منظور و یا اختصاص دادن یک فضای جدید در ساختمان دیگر. همچنین در هر حالت از گزینه های مطرح شده ، برای طراحی فضای یک مخزن می بایست سه مورد را در نظر گرفت: اول اینکه تجهیزات مورد نیاز برای نگهداری اشیاء، بررسی شود. سپس بر اساس تجهیزات مورد نیاز شناسایی شده، فضای مناسب برای ایجاد یک مخزن انتخاب و در نهایت محاسبات لازم، برای جای گذاری تجهیزات تهیه شده با توجه به قابلیت فضای انتخاب شده، صورت گیرد. (دونالد کمبرلند، ۱۹۹۷: ۴) اما بجز موارد فنی ذکر شده، لازم است تا البسه موزه پوشاک سعدآباد، ارتباط بازدید کنندگان با آنها و نیازهای کارشناسان و مرمت گران نیز مورد سنجش قرار گیرند. اهداف پژوهشی تحقیق حاضر عبارتند از:

- دستیابی به شرایط استاندارد در نمایش البسه تاریخی موزه سعدآباد
- بررسی نحوه مواجهه و نیازهای بازدیدکنندگان موزه پوشاک سعدآباد

۵- روش تحقیق

در این پژوهش که از لحاظ هدف در دسته پژوهش های کاربردی قرار دارد، از لحاظ ماهیت توصیفی- پیمایشی و از منظر اطلاعات در دسته پژوهش‌های کیفی قرار می‌گیرد. پس از مطالعات کتابخانه‌ای، در مرحله مطالعات میدانی از ابزار مصاحبه و پرسشنامه بهره برده ایم. سنجش در این مرحله در بین ۱۳ نفر از اساتید و متخصصان موزه داری (جامه دار، رئیس موزه ، تیم مرمت) برای بررسی وضع مخزن های نگهداری اشیاء، متخصصان شیمی و حفاظت و مرمت پارچه های قدیمی در بحث مواد و متریال، و بازدید کنندگان از موزه، انجام گرفته است. برای این منظور پرسشنامه ای بر اساس تئوری جان فالک (که پیشتر به آن پرداخته شد) طراحی گردید. که مشتمل بر ۱۲ سوال باز و بسته بوده است. در تحقیق حاضر، با رجوع به نظر متخصصان و اساتید از روایی ابزار اندازه گیری، در سنجش متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شده است. و برای سنجش پایایی آن قبل از جمع آوری نمونه اصلی یک پیش نمونه با حجم ۳۰ جمع آوری شده است. پایایی به دست آمده از روش تصنیف (دو نیمه کردن) برابر با ۰/۸۷۲ و بزرگتر از مقدار ۰/۷ محاسبه شده است که از اعتبار بالای پرسشنامه حکایت دارد. باتوجه به اینکه لازم بوده پاسخ دهندگان حتماً از این موزه بازدید کرده باشند، از بین جامعه آماری بازدید کنندگان، حجم نمونه ای معادل ۱۳۲ نفر بصورت تصادفی مورد مطالعه قرار گرفتند. برای بررسی پرسش‌های پژوهش از آزمون کای دو با نرم افزار SPSS22 استفاده گردیده است.

در بررسی پاسخ های داده شده به سوالات مصاحبه و پس از دسته بندی مطالب بیان شده، مشکلات بیان شده و راهکارهای پیشنهادی متخصصین در ۳ حیطه طبقه بندی شد؛ مشکلات و دغدغه ها در خصوص نگهداری لباس در مخزن، حفاظت آن توسط مرمت گران و بخش نمایش لباس. از بین پاسخ های بیان شده موارد مربوط به مشکلات مخزن شامل: آلودگی محیطی که ناشی از آلودگی لباس هاست و مانع از فعالیت روزانه در مخزن می شود با ۸۵٪، مشکلات مربوط به نبود تجهیزات تخصصی برای نگهداری از لباس ها در مخزن با ۶۰٪ و نبود نیروی کمکی جهت ساماندهی به امور مخزن با ۳۵٪ مهمترین یافته هایی بودند که بیشتر به مسئولین موزه و مخزن مربوط میشدند. مشکلاتی که برای لباس ها به واسطه ی چیدمان نادرست آنها در کنار یکدیگر و نبود تخصص لازم در هنگام جابجایی و بسته بندی اشیاء در مخزن ها به وجود می آید و در نهایت به لباس آسیب می رساند به صورت تقریبی ۷۰٪ از دغدغه های تیم مرمتی را به خود اختصاص می دهد. بکاربردن راه های سنتی و کاربردی برای هر لباس از پیشنهادات ۸۰٪ مرمت گران در این عرصه می باشد. برخی از این راهکارهای عملی توسط مرمت گران به واسطه آزمایش و خطا در طی سالها به دست آمده است. که به آن اشاره خواهد شد. پیشنهادات مرمت گران در راستای بهبود شرایط؛ داشتن یک بسته ی نگهدارنده برای هر لباس (۵۵٪) و اصلاح جنس به کار رفته در قفسه بندی های موجود (۳۰٪) مطرح شدند. در بخش نمایش، نبود شرایط ایده آل برای نمایش یک لباس ، از لحاظ نور و حفاظت فیزیکی مهم ترین دغدغه ی مسئول موزه و همچنین مرمت گران می باشد. ۹۰٪ از موارد بیان شده شامل نبود امکانات حرفه ای برای نمایش دادن لباس های گرانبها به عنوان اصلی ترین معضل بخش نمایش توسط مسئولین موزه و راهنمای بخش نمایش بوده است. در بررسی حاصل از پرسشنامه ها، آمار توصیفی مربوط به

پاسخ دهندگان نشان می دهد، ۵۸/۳۳٪ از آنها، زن و ۴۱/۶۷٪ آنان را مردان تشکیل می داند که تفاوت معناداری بین پاسخ خانمها و آقایان مشاهده نشد. سن اکثر افراد پاسخ دهنده (۶۵/۱۵٪) بین ۱۵ تا ۳۵ سال و کمترین آنها (۱۵/۱۵٪) زیر ۱۵ سال است. همچنین تحصیلات اکثر افراد پاسخ دهنده (۶۳/۶۴٪) تحصیلات دانشگاهی و کمترین آنها (۳۷/۷۹٪) تخصصی است (۳۲/۵۸٪ نیز دیپلم و زیر دیپلم بوده اند)

۶- بحث اصلی

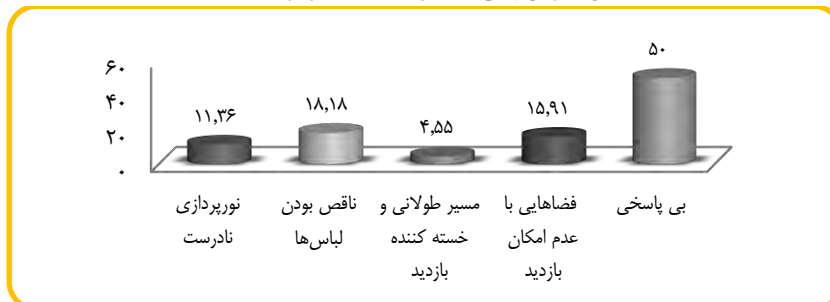
برای درک نحوه مواجهه و تعامل بازدیدکنندگان با موزه البسه تاریخی سعدآباد، ۹ سوال از آنها پرسیده شد. در خصوص انگیزه بازدید کنندگان از انتخاب این موزه، طبق جدول توزیع فراوانی (جدول ۱) باتوجه به اینکه سطح معناداری کوچکتر از ۰/۰۵ است نتیجه می شود که، بین فراوانی پاسخ افراد تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به مقادیر درصد فراوانی مشخص می شود که انگیزه اکثر افراد از انتخاب موزه پوشاک برای بازدید، علاقه به تاریخ (۳۷/۱۲٪) و پوشاک سلطنتی (۳۶/۳۶٪) است.

جدول ۱: نتایج آزمون کای دو برای بررسی انگیزه افراد پاسخ دهنده از انتخاب موزه پوشاک برای بازدید (نگارندگان)

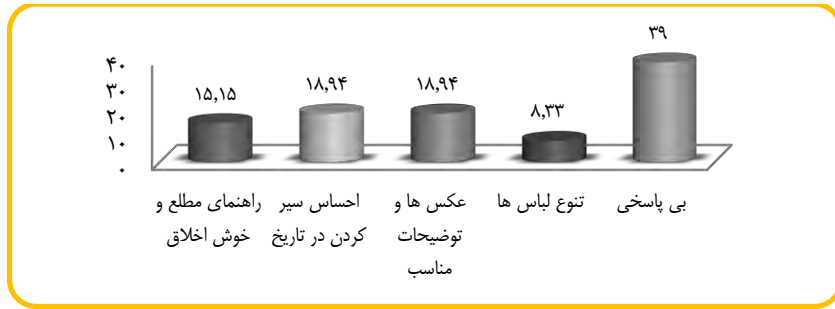
گویه	فراوانی	درصد فراوانی	مقدار آماره کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری
علاقه به تاریخ	۴۹	۳۷/۱۲	۱۰۴/۳۶۴	۵	۰/۰۰۱
لباس و صنعت مد	۱۹	۱۴/۳۹			
پوشاک سلطنتی	۴۸	۳۶/۳۶			
پوشاک اقوام	۱۱	۸/۳۳			
آموزش	۳	۲/۲۷			
نداشتن انگیزه خاصی	۲	۱/۵۳			
جمع کل	۱۳۲				

همچنین پاسخهای بازدیدکنندگان نشان داد، بخش مورد علاقه بازدیدکنندگان در این موزه، به ترتیب گالری های مربوط به دوران پهلوی دوم (۴۸/۴۸٪) و گالری های مربوط به دوران پهلوی اول (۲۸/۰۳٪) بوده اند، لباس مورد علاقه آنان نیز به ترتیب، لباس عروس فرح (۳۱/۰۶٪) و سایر لباس های فرح (۱۸/۱۸٪) بوده اند. بعد از این دوهی پاسخی (۲۵٪)، یونیفرم های نظامی (۱۲/۱۸٪) لباس شهناز (۶/۸۲٪) و لباس ملکه مادر (۶/۰۶) به ترتیب انتخابهای سوم تا ششم را به خود اختصاص داده اند. ($p < 0.05$) از پاسخ دهندگان خواسته شد دلیل انتخاب لباس تاریخی مورد علاقه شان را ثبت کنند، بر اساس یافته ها در سطح اطمینان ۹۵٪ نتیجه شد که دلیل انتخاب لباس مورد علاقه آنها توجه به کمپانی طراح لباس و مدل دوخت آن (۴۳/۹۴٪) و پس از آن شخصیتی که لباس از آن بهره مند است (۱۷/۴۲٪) بوده است. بازدیدکنندگان در توضیح اینکه کدام لباس آن ها را به یاد خاطره ای در گذشته می اندازد اکثرا (۵۹/۰۹٪) پاسخی نداشتند اما در مواردی که پاسخی ثبت شده اکثریت (۲۴/۲۴٪) به لباسهای نظامی تاریخی اشاره کرده اند. اکثریت پاسخ دهندگان (۸۰/۳۰٪) توضیحات روی اشیاء و البسه را کافی و به اندازه لزوم خوانا دانسته اند.

برای شناسایی مواردی که می تواند خاطره ای بد از بازدید به جا بگذارد و تقویت نقاط قوت بازدیدها، در خصوص این دو مورد از افراد سوال بعمل آمد. از نظر اکثر افراد پاسخ دهنده بدترین اتفاق در طول بازدید، ناقص بودن لباسها (۱۸/۱۸٪) و وجود فضاهایی با عدم امکان بازدید (۱۵/۹۱٪) بوده است. (نمودار ۱) همچنین از نظر آنها بهترین اتفاق در طول بازدید، به طور یکسان، راهنمای مطلع و خوش اخلاق، احساس سیر کردن در تاریخ، عکس ها و توضیحات مناسب و تنوع لباسها بوده است. (نمودار ۲) باتوجه به سطح معناداری بزرگتر از ۰/۰۵ بین فراوانی پاسخ ها تفاوت معناداری وجود نداشته است.

نمودار ۱: وضعیت پاسخ افراد به بدترین اتفاق در طول بازدید (نگارندگان)

نمودار ۲: وضعیت پاسخ افراد به بهترین اتفاق در طول بازدید (نگارندگان)

نهایتا پس از بررسی نظر مراجعین در راستای جذاب تر کردن بازدید از این موزه، مشخص شد که از نظر اکثر افراد پاسخ دهنده، امکان بازدید از انبار نگهداری پوشاک (۴۱/۶۷٪) و نمایش لباس با مانکن‌های واقعی‌تر (۲۷/۲۷٪) می‌تواند بازدید از موزه پوشاک را جذاب‌تر کند. (جدول ۲)

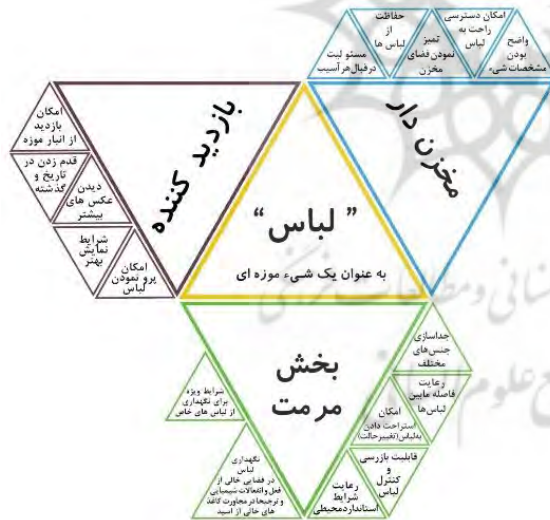
جدول ۲: نتایج آزمون کای دو برای بررسی پاسخ افراد به جذاب کردن بازدید از موزه پوشاک (نگارندگان)

گویه	فراوانی	درصد	آماره کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری
بازدید از انبار نگهداری پوشاک	۵۵	۴۱/۶۷	۲۹/۸۷۹	۳	۰/۰۰۱
نمایش لباس با مانکن‌های واقعی‌تر	۳۶	۲۷/۲۷			
امکان پرو مجازی لباس‌ها	۳۰	۲۲/۷۳			
حضور در کارگاه مرمت لباس	۱۱	۸/۳۳			
جمع کل	۱۳۲				

نتیجه‌گیری

نگهداری درست و اصولی از البسه تاریخی، نه فقط به دلیل لزوم حفاظت از اشیائی قدیمی که به علت حفاظت از تاریخ و ارتقاء بخشی از مطالعات فرهنگ و تمدنی ایران امری ضروریست. حفاظت از لباسهای تاریخی به منزله هموار نمودن مسیر محققین و بازدید کنندگان است که مایلند از گذشته سرزمینشان بیشتر بدانند و از این دانش سودمند برای آیندگان بهره ببرند. بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر البسه تاریخی موزه سعدآباد در مواجهه با سه عامل لازم است بررسی شوند (تصویر ۳)

همچنین مطالعه بر روی آنها، نشان داد علی‌رغم ارزش فراوان محتوایی، این مجموعه ابداء در شرایط مطلوبی نگهداری نمیشوند.

تصویر ۳: عوامل مرتبط با لباسهای تاریخی سعدآباد (نگارندگان)

از سویی بررسی روشهای نگهداری از منسوجات قدمت دار، شیوه‌های استاندارد حالت‌های نمایش این نوع پوشاک و مطالعه نیازهای مرمت‌گران و کارشناسان در کنار نحوه تعامل بازدیدکنندگان و انتظارات آنها از موزه پوشاک، یافته‌هایی تحت عنوان "اصول نگهداری از این البسه" را در اختیار ما قرار می‌دهد که انتظار می‌رود با رعایت آن، بتوان هم نکات استاندارد را در مواجهه با این محصولات ارزشمند رعایت نمود و هم شرایط را برای بازدید مفیدتر و پژوهش‌های موثر تر بر روی آنها فراهم آورد. این اصول عبارتند از:

طراحی پشتیبان یا نگهدارنده‌ای که بتواند همزمان با شروع کار موزه در حالت ایستاده قرار بگیرد و در طول زمانهای تعطیلی موزه (عصر ها و روزهای تعطیل) به حالت افقی تغییر وضعیت دهد. (می‌توان این تغییر حالت نگهدارنده را بطور برقی و با اتصال آن به شبکه برق موزه فراهم نمود)

نگهداری البسه در شرایط خشک و بدون رطوبت و با دمای ۱۵/۵ الی ۲۰ در زمستان و ۲۰ الی ۲۲ در تابستان انجام گیرد. طراحی نگهدارنده می تواند به نحوی باشد که از درون این کاهش و افزایش دما انجام گیرد. استفاده از مواد نانو و اسپری نمودن آن بر روی البسه به جهت نگهداری طولانی مدت از آنها. باتوجه به اینکه احساس سیر کردن در تاریخ از جمله بهترین اتفاقات در طول بازدید از موزه برشمرده شده، طراحی فضای محفظه ها بر اساس سبکهای تاریخی طراحی نیز از دیگر عواملیست که می تواند این احساس را قوی تر نماید. این امر می تواند در طراحی بروشور های موزه نیز اعمال شود. فراهم آوردن امکان به نمایش گذاشتن لباسهای تاریخی بیشتر (که با طراحی نگهدارنده هایی با اصول عنوان شده و در نتیجه فراهم آمدن شرایط استاندارد خود به خود امکان پذیر خواهد شد). طراحی مجدد نورپردازی داخل محفظه ها با لامپ های LED.

منابع

- آزادواری، منصوره (۱۳۸۵). راهنمای مصور مراقبت و نگهداری از مجموعه های بافته و پوشاک. تهران: رسانه پرداز.
- اسکندریان، محمدرضا، فرهادی بانه، فرزاد، عبدالرزاقی، صغرا (۱۳۹۱). "ضرورت جایگزینی لامپهای کم مصرف LED به جای لامپ های مرسوم فرابنفش در صنعت تصفیه آب"، سیویلیکا، ششمین همایش ملی مهندسی محیط زیست، امیری، ستاره (۱۳۹۲). ایاف شناسی، تهران: سمت.
- بیهقی، حسینعلی (۱۳۸۵). "ارزش اشیا و اهمیت موزه ها"، فصلنامه مشکوه، ۲(۱۱)، ۱۱۶-۱۳۰.
- پلندرلیت، هرولد جیمز و اونز، ا. ی. (۱۹۵۶). حفاظت و نگاهداری و مرمت آثار هنری و تاریخی، درمان، مرمت و بازسازی، رسول وطن دوست، تهران: دانشگاه هنر.
- چقلوند، محمد، کوشکی، رضا (۱۳۹۵). "موزه ها و هویت ها، تحلیلی مردم شناختی از بازدید موزه". مجله انسان شناسی ۱۳، ۷۲-۹۷.
- حیدری، فاطمه (۱۳۸۹). "نگاهی به تیپولوژی موزه ها، از ارگ سلطنتی تا موزه های مدرن، گردشگری، ۲۵، ۸۰-۸۳.
- دبیری نژاد، رضا (۱۳۹۲). "ایران شناسی و شرق شناسی از پنجره تا آینه"، کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ۱۳۸، ۳۷-۴۱.
- صالحی نظامی، رزیتا (۱۳۹۱). "تاثیر دما بر آثار و اشیای موزه ای". بخش پژوهش مجموعه فرهنگی تاریخی سعدآباد. بازبایی شده در ۱۳۹۶/۱۰/۱۹ ، <http://sadmu.ir/upload/Topic/14646.pdf>
- صدیقی، علی اصغر (۱۳۸۶). "روز جهانی موزه"، مجله موزه ها ۹۷(۵۴)، ۳۱-۴۸.
- عامری صفات، علی اکبر و رشیدی شریف آباد، سیاوش (۱۳۹۵). "بررسی معیارهای طراحی موزه در مناطق اقلیم گرم و خشک"، مجله علمی رویکردهای پژوهشی در مهندسی عمران و معماری، ۳(۳)، ۱۹-۲۶
- فکور، گیسو (۱۳۹۳). حفاظت از اموال فرهنگی در راستای حفظ میراث فرهنگی. تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور.
- فیوضات، جاوید (۱۳۴۷). نگهداری و مرمت اشیاء باستانی و آثار هنری. تهران: وزارت فرهنگ و هنر.
- قاضی مرادی، حسن (۱۳۹۱). کار و فراغت ایرانیان. تهران: نشر کتاب آمه.
- قهری، محمد (۱۳۸۵). عوامل میکروبی آسیب رسان به مواد آرشیبوی و کتابخانه ای، تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی.
- کوشکی، رضا (۱۳۹۴). "موزه ها و هویت ها، تحلیلی مردم شناختی از بازدید موزه"، انسان شناسی ۱۳(۲۳)، ۷۲-۹۷.
- محمدرپور، لاله (۱۳۹۶). مطالعه فنی و آسیب شناسی دیوارپوش ابریشمی موزه ظروف سلطنتی مجموعه سعد آباد. پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه مرمت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب.
- موزه پوشاک سلطنتی (۱۳۹۶/۱۰/۲۳). "موزه پوشاک سلطنتی"، سایت مجموعه فرهنگی تاریخی سعدآباد، <http://sadmu.ir/post/16>
- نورپناه، پرویز (۱۳۷۹). فیزیک نساجی: ساختمان و خواص فیزیکی الیاف، تهران: دانشگاه صنعتی امیرکبیر.
- Cumberland, Donald (1997). Determining storage space requirements. National park museum
- Falk, John. (2009). Understanding museum visitors motivations and learning
- Simon, B. (2004). Identity in modern society: A social psychological perspective, UK: Blackwell. P3
- Sylvania, F (2015). Lighting for museums and galleries. Japan.

The Importance and principles of designing the storage compartment of the historical clothes of Sa'd Abad Museum

Zahra Nourani¹, Niloofar Shadmehri², Mohammad reza Riazi³

Abstract

The Saladabad Museum is a historic place that has very valuable clothes. These costly clothing, which are related to different historical periods of Iran and its different ethnic groups, are important for the study of designs and texture and style of design at different periods, while they are being lost due to lack of maintenance in favorable conditions. The purpose of this applied research is to achieve the principles of keeping and displaying the historical-royal clothes of Sa'd abad, in order to satisfy most of the needs of the museums and visitors in this sector and to keep the clothes in standard condition. The Sample size equaled 132 visitors from Sa'd Abad Garment Museum. The survey tool was a questionnaire designed based on Falk theory and its reliability is estimated at 0.827. An interview with 13 museologists was also another step in scrutinizing the status of storage tanks. The results of the studies, in addition to determining the circumstances and the state of the garment, showed that the current lighting, the lack of clothing and the lack of places to visit are the museum's negative points, also Considering the main motivation for visiting the Garment Museum; the Garrison in history, the need to design a casket of clothing based on historical styles was considered essential for a stronger emotion, and the use of more realistic mannequins, including the needs of the museum, was cited.(p<0.05)

Key words: Maintenance, protection, clothing tank, historical costumes

1- Master of Industrial design, University of Art, Tehran. zi.nourani@gmail.com

2- Assistant professor, Industrial design, university of Art, Tehran. Address: Department of Industrial design, University of Art, in front of Bozorgmehr st. Valiasr st. *Shadmehri.id@gmail.com

3- Master of Archaeology, University of Tehran. mohammadrezariazi@gmail.com